

Sygn. akt I PSK 99/21

POSTANOWIENIE

Dnia 8 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Halina Kiriłło

w sprawie z powództwa C. D.
przeciwko A. [...] Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w B.
o ryczałt za noclegi,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 8 czerwca 2021 r.,
skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy
i Ubezpieczeń Społecznych w K.
z dnia 27 lutego 2020 r., sygn. akt X Pa [...],

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od pozwanej na rzecz powoda kwotę 1.350 (tysiąc trzysta pięćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w S. wyrokiem z dnia 10 sierpnia 2016 r. zasądził od pozwanej „A.” Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w B. na rzecz powoda C. D. kwotę 4.198,50 Euro wraz z ustawowymi odsetkami tytułem ryczałtów za noclegi poza granicami kraju za okres od stycznia 2013 r. do czerwca 2013 r.

Sąd Okręgowy w K., rozpoznając apelację strony pozwanej, wyrokiem z dnia 27 lutego 2020 r. w pkt 1 zmienił powyższy wyrok Sądu Rejonowego w S. w zakresie wymagalności ustawowych odsetek, w pkt 2 oddalił apelację w pozostałej

części, a w pkt 3 zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 3.180 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania.

Pozwana zaskarżyła powyższy wyrok skargą kasacyjną w części, tj. w zakresie pkt 1 (z wyłączeniem rozstrzygnięcia oddalającego powództwo w zakresie odsetek w pozostałej części) oraz pkt 2 i 3. Zaskarżonemu wyrokowi zarzuciła naruszenie prawa materialnego: 1) art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (dalej także jako „rozporządzenie MPiPS z 2002 r.”) i w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowych (dalej także jako „rozporządzenie MPiPS z 2013 r.”) i art. 190 ust. 1 Konstytucji RP, przez zastosowanie przepisów art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia MPiPS z 2002 r. i w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia MPiPS z 2013 r., jako podstawy prawnej roszczenia o ryczałty za noclegi poza granicami Polski: (-) mimo, że wydany w dniu 24 listopada 2016 r. wyrok Trybunału Konstytucyjnego (K 11/15) eliminował je z porządku prawnego, jako niekonstytucyjne, w zakresie, w jakim dotyczyły warunków i zasad wypłaty ryczałtów noclegowych kierowcom wykonującym przewozy w transporcie międzynarodowym z uwagi na wadliwą legislacyjnie konstrukcję zakwestionowanych przepisów zawierającą wielostopniowe odesłanie kaskadowe, a także nieadekwatność norm uregulowanych w zakwestionowanych przepisach do materii, w jakiej znajdują zastosowanie, nieprzewidywalność skutków prawnych działań adresatów zakwestionowanych przepisów oraz nadmierną swobodę organów stosujących prawo przy ustalaniu ich zakresu normowania; (-) w wyniku niedopuszczalnego przez obowiązujące zasady techniki prawodawczej odesłania, tj. począwszy od art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców, przez § 5 i § 3 oraz § 2 art. 77⁵ k.p., dochodząc ostatecznie do przepisów rozporządzenia MPiPS z 2002 r. i rozporządzenia MPiPS z 2013 r., co narusza § 157 rozporządzenie Prezesa Rady

Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie "Zasad techniki prawodawczej"; 2) art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p., przez ich niewłaściwe zastosowanie na skutek błędnej wykładni § 9 pkt 2 Regulaminów Wynagradzania z dnia 16 grudnia 2012 r., z dnia 16 stycznia 2013 r., z dnia 17 maja 2013 r. (dalej jako "Regulaminy Wynagradzania"), skutkującej nieprawidłowym uznaniem, że pozwana nie uregulowała zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej, co doprowadziło Sąd do konstatacji, iż w przypadku, gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowych w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę, taki stan rzeczy uprawnia pracownika do otrzymania od pracodawcy zwrotu kosztów noclegu na warunkach i w wysokości określonej w rozporządzeniu MPiPS z 2002 r. i rozporządzeniu MPiPS z 2013 r.; 3) art. 94 pkt 9a k.p. w związku z art. 6 k.c. i 300 k.p., przez błędną ich interpretację i błędne oraz niczym nieuzasadnione uznanie, że pracodawca naruszył ciężące na nim obowiązki w zakresie prowadzenia dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy w sytuacji, gdy pracodawca przedłożył w toku postępowania wszelkie wymagane przez prawo dokumenty związane ze stosunkiem pracy stron, do których sporządzenia zobowiązana była pozwana spółka, w tym kompletne i pełne akta osobowe kierowców; 4) art. 94 pkt 9a k.p., stanowiącego, że pracodawca ma prowadzić dokumentację w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz akta osobowe pracowników, przez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że pracodawca ma obowiązek dokumentowania miejsc spędzania noclegu przez pracowników (utożsamiając je z ewidencją czasu pracy) oraz że na pozwanej ciąży obowiązek ich wykazania, mimo iż nie wynika to z tego przepisu, a Sąd nie wskazał, że przepis nakładający taki obowiązek istnieje; 5) art. 6 k.c. w związku z art. 94 pkt 9a k.p., polegające na ich błędnej wykładni i w konsekwencji uznaniu, że mimo złożenia w toku postępowania wszelkich wymaganych przez prawo dokumentów związanych ze stosunkiem pracy stron, do których sporządzenia zobowiązana była pozwana Spółka, Sąd uznał, iż brak dokumentacji, wynikający z zaniedbania jej prowadzenia przez pracodawcę lub ze względu na jej nieujawnienie, powoduje zmianę wynikającego z art. 6 k.c. rozkładu ciężaru dowodu, a w konsekwencji obciąża pracodawcę, a nie pracownika. Skarżąca podniosła także zarzut naruszenia przepisów postępowania - art. 322 k.p.c. w

związku z art. 406 k.p.c., przez ich błędne zastosowanie w sprawie o ryczałty za noclegi.

W oparciu o powyższe podstawy pozwana wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania oraz zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej zwrotu kosztów procesu według norm przepisanych, w tym kosztów postępowania wywołanego wniesieniem skargi kasacyjnej.

Skarżąca podniosła, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, wyrażające się w konieczności odpowiedzi na pytania:

1. „Czy po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. wydanego w sprawie K 11/15 (dalej również jako „Wyrok Trybunału Konstytucyjnego”) dopuszczalne jest stosowanie art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. i § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia MPiPS z 2002 r., jak i § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia MPiPS z 2013 r., jako podstawy prawnej uzasadniającej roszczenie kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym o ryczałty za noclegi poza granicami Polski w sytuacji, gdy:

- Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 21 a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (dalej jako „u.c.p.k.”) w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia MPiPS z 2002 r. (również w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia MPiPS z 2013 r.) w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji RP,

- wskazane przepisy nie uwzględniają specyfiki wykonywania zawodu kierowcy w transporcie międzynarodowym,

- powoduje to w dalszym ciągu stosowanie trzystopniowego odesłania kaskadowego (począwszy od art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców, przez § 3 i § 5 oraz § 2 art. 77⁵ k.p. dochodząc ostatecznie do przepisów rozporządzenia MPiPS z 2002 r., czy też rozporządzenia MPiPS z 2013 r.), mimo tego, że stosowanie kaskadowych odesłań nie jest dopuszczalne przez obowiązujące zasady techniki prawodawczej i pomimo, iż tego typu konstrukcja został uznana za niekonstytucyjną w Wyroku Trybunału Konstytucyjnego;

2. „Czy po Wyroku Trybunału Konstytucyjnego dopuszczalne jest zasądzanie na rzecz pracowników- kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym - jakichkolwiek kwot tytułem ryczałtów za noclegi poza granicami Polski (a nie tytułem zwrotu poniesionych przez pracownika kosztów noclegu) w sytuacji, gdy pracownik ten faktycznie nie poniósł żadnych kosztów noclegu, a co więcej zarówno okoliczność rzeczywistego poniesienia kosztu noclegu, jak i jego wysokość w ogóle nie była przedmiotem postępowania dowodowego w sprawie, zaś podstawa prawna do zasądzania ryczałtów za noclegi odpadła na skutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego”;

3. „Czy dopuszczalne jest różnicowanie sytuacji „prywatnych” pracodawców w zakresie wysokości należnego kierowcom wykonującym przewozy w transporcie międzynarodowym ryczałtu za noclegi poza granicami Polski w zależności od tego, czy pracodawca uregulował zasady zwrotu kosztów noclegu w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę, w ten sposób że:

- u pracodawcy "prywatnego" ryczałt za nocleg w transporcie międzynarodowym może być w układzie zbiorowym pracy, regulaminie lub umowie o pracę ustalony na niższym poziomie niż w rozporządzeniu dotyczącym sfery budżetowej, i wówczas przy ustalaniu „godziwości” ryczałtu dopuszcza się możliwość uwzględnienia warunków nocowania w kabinie konkretnego samochodu o określonym standardzie wypoczywania i nocowania (na zasadzie im wyższy standard pomieszczenia socjalno-noclegowego, tym niższa wysokość należności), np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2017 r., III PK 6/17, LEX nr 2428244,

- ale gdy pracodawca prywatny nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, w regulaminie wynagradzania lub w umowie o pracę, to w takiej sytuacji jest zobowiązany do zapłaty pracownikowi ryczałtu za nocleg co najmniej na warunkach i w wysokości określonej w rozporządzeniu MPiPS z 2002 r. czy też rozporządzeniu MPiPS z 2013 r., a zatem przewidzianym dla pracodawców ze sfery budżetowej, co skutkuje nierównym traktowaniem pracodawców „prywatnych”;

4. „Czy w sytuacji, gdy sąd przyjmie, że pracodawca „prywatny” nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, w regulaminie wynagradzania lub w umowie o pracę w zakresie zwrotu kosztów noclegu, możliwe jest przy rozstrzyganiu sprawy o zapłatę ryczałtów za noclegi poza granicami Polski zasądzenie ryczałtów za noclegi w wysokości poniżej stawek wynikających z rozporządzeń MPiPS dotyczących sfery budżetowej, a jeśli tak, to jakie wówczas winny być brane pod uwagę konkretne kryteria, w szczególności czy mogą być brane pod uwagę zapewnione przez pracodawcę warunki noclegów, z których pracownicy bezpłatnie korzystali (np. na bazach, czy też w kabinach wysokich typu sypialnego, a nie kabinach krótkich dziennych), wartość tego świadczenia, fakt wypłacania wysokiej diety ok. 40 EUR (a nie diety krajowej na poziomie 23 zł czy 30 zł) na podstawie regulaminu wynagradzania?”.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną powód wniósł o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania oraz zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda kosztów postępowania kasacyjnym według norm przepisanych, w tym zwrotu kosztów zastępstwa procesowego przez radcę prawnego w tym postępowaniu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia celem jej merytorycznego rozpoznania.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, gdy w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Przekonanie Sądu Najwyższego oceniającego na etapie przedsądu o zasadności przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania w oparciu o przesłankę z art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. wymaga wskazania za pomocą wywodu prawnego, na kanwie jakich norm (przepisów) zagadnienie powstało, jakie są możliwe interpretacje problemu i jakie jego rozstrzygnięcie proponuje skarżący

(postanowienie Sądu Najwyższego z 19 maja 2009 r., II PK 66/09, LEX nr 553691). Zagadnienie prawne jest to problem, który wiąże się z określonym przepisem prawa materialnego lub procesowego, którego wyjaśnienie ma znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw, ale także dla rozstrzygnięcia konkretnej, jednostkowej sprawy (postanowienie Sądu Najwyższego z 2 marca 2012 r., I PK 158/11, LEX nr 1215116). Wskazanie zagadnienia prawnego uzasadniającego wnioski o rozpoznanie skargi kasacyjnej powinno nastąpić przez określenie przepisów prawa, w związku z którymi zostało sformułowane, i wskazanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen. Dopiero wówczas Sąd Najwyższy ma podstawę do oceny, czy przedstawione zagadnienie jest rzeczywiście zagadnieniem „prawnym” oraz czy jest to zagadnienie „istotne” (postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 23 marca 2012 r., II PK 284/11, LEX nr 1214575; z dnia 13 sierpnia 2002 r., I PKN 649/01, OSNP 2004 nr 9, poz. 158, z dnia 14 lutego 2003 r., I PK 306/02, Wokanda 2004 nr 7-8, s. 51; z dnia 11 kwietnia 2012 r., III SK 41/11, LEX nr 1238126; z dnia 31 stycznia 2013 r., II CSK 479/12, LEX nr 1293729). Obowiązkiem skarżącego jest też wywiedzenie i uzasadnienie występującego w sprawie problemu w sposób zbliżony do tego, jaki przewidziany jest przy przedstawianiu zagadnienia prawnego przez sąd odwoławczy na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Przenosząc powyższe na grunt niniejszej sprawy należy stwierdzić, że skarżąca nie wykazała istnienia powołanej przez siebie przesłanki przedsądu.

Odnosząc się do sugerowanych przez skarżącą istotnych zagadnień prawnych i potrzeby wykładni przepisów godzi się podkreślić, że immanentną cechą podróży służbowych są wydatki po stronie pracownika, które ostatecznie powinien zrekompensować pracodawca. Idea stosunku pracy opiera się na ryzyku ekonomicznym podmiotu zatrudniającego. Oznacza to, że jeśli decyzja pracodawcy (polecenie wyjazdu) powoduje powstanie dodatkowych kosztów po stronie pracownika, to obowiązkiem zatrudniającego jest ich zwrot. Dodanie do systemu prawa odrębnej definicji podróży służbowej kierowców modyfikuje jedynie kodeksowy zakres jej znaczenia. W żaden sposób nie tworzy wyjątku od zasady, że koszty podróży służbowej kierowcy nie będą zwracane. Wręcz przeciwnie, wprowadzenie odrębnej definicji oznacza objęcie nim w sposób szerszy - niż

dotychczas - określonej grupy osób wykonujących pracę podporządkowaną. W tej sytuacji brak regulacji (zasad zwrotu tych kosztów) w ustawie o czasie pracy kierowców obliguje do ich rekompensaty za pomocą powszechnie obowiązujących przepisów prawa pracy. Powszechnym przepisem prawa pracy jest art. 77⁵ § 1 k.p. Odwołanie do podstawowej regulacji prawa pracy jest naturalne, zwłaszcza że art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie obejmował swym zakresem tych unormowań.

Wypada dodać, że pojęcie zwrotu kosztów podróży obejmuje: diety, zwrot kosztów przejazdów i dojazdów, noclegów i innych wydatków, określonych przez pracodawcę odpowiednio do uzasadnionych potrzeb. Stąd użyte przez ustawodawcę w art. 77⁵ § 3 k.p. sformułowanie „na pokrycie kosztów podróży” ma szeroki kontekst i obejmuje wszelkie koszty (należności), których rekompensaty może oczekiwać pracownik. Podstawowym kosztem, związanym z podróżą służbową, jest koszt noclegu.

Skoro ustawodawca nie uregulował, że wystarczającym (odpowiednim) miejscem do noclegu jest kabina samochodu, to nadal otwarty jest problem kompensaty kosztów noclegu. Nawet gdyby ustawodawca tak uregulował sporną kwestię, to nie zamyka to problemu, gdyż punktem odniesienia mogą być dalsze warunki minimalne, które nie powinny pomijać uzasadnionych wymagań kierowców. Przede wszystkim chodzi o rozdzielenie czasu pracy od czasu odpoczynku, czyli sfery zawodowej i prywatnej. W sytuacji kierowców zawodowych różnica ta się zatracza (śpią w samochodzie, w którym wykonują pracę). Nie trzeba uzasadniać, że warunki takiego noclegu (na leżance w samochodzie) różnią się od noclegu w hotelu (motelu) nie tylko co do określonego poziomu (choćby minimalnego) komfortu odpoczynku. Chodzi również o lepszą sprawność psychofizyczną, czyli większe bezpieczeństwo własne i innych uczestników ruchu drogowego. W tej materii należy przypomnieć treść uchwały Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2014 r., I PZP 3/14 (OSNP 2015 nr 4, poz. 47), zgodnie z którą zapewnienie pracownikowi - kierowcy samochodu ciężarowego odpoczynku nocnego w kabinie samochodu ciężarowego podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej

z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.). Sąd Najwyższy podejmując taką uchwałę w pełni podzielił argumentację prawną zawartą w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 (OSNP 2014 nr 12, poz. 164). Przyjęto w niej, że zapewnienie pracownikowi, kierowcy samochodu ciężarowego, odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu w rozumieniu § 9 ust. 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju, co sprawia, że pracownikowi przysługuje zwrot kosztów noclegu na warunkach i w wysokości określonych w § 9 ust. 1-3 tego rozporządzenia albo na korzystniejszych warunkach i wysokości, określonych w umowie o pracę, układzie zbiorowym pracy lub innych przepisach prawa pracy. Jeśli zatem, w przypadku noclegu w pojeździe, pracownik ponosi jakiegokolwiek inne koszty, na przykład związane z dostępem do infrastruktury na parkingu, to ani w układzie zbiorowym pracy, ani w regulaminie wynagradzania, ani w umowie o pracę nie można wyłączyć obowiązku ich zwrotu pracownikowi.

Formuła § 16 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. (uprzednio § 9 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r.) opiera się na zasadzie zwrotu kosztów w wysokości stwierdzonej rachunkiem w ramach limitu określonego w załączniku do rozporządzenia. Zaniechanie przedłożenia rachunku nie oznacza braku kosztów noclegu po stronie pracownika, a nocleg w kabinie pojazdu nie może być uznany za zapewnienie bezpłatnego noclegu. Brak rachunku za nocleg oznacza, że pracownikowi przysługuje ryczałt. Racjonalność tego rozwiązania sprowadza się do tego, że faktycznie wybór należy do pracownika, który albo przedkłada rachunek, albo uzyskuje prawo do ryczałtu. W judykaturze wyrażono pogląd, że istota ryczałtu, jako świadczenia kompensacyjnego przeznaczonego na pokrycie kosztów noclegu,

polega na tym, iż świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia oderwane jest od rzeczywistego poniesienia kosztów (bo się ich nie dokumentuje) i nie pokrywa w całości wszystkich wydatków z określonego tytułu (uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14, OSNP 2014 nr 12, poz. 164 i wskazane tam orzecznictwo). Literalnie rzecz ujmując, ryczałt przysługuje w razie nieprzedłożenia rachunku, czyli taka sytuacja jest kwalifikowana jako koszt nieudokumentowany, który nie znajduje pokrycia w fakturze VAT lub paragonie fiskalnym. Idąc dalej, taki nieudokumentowany koszt noclegu obejmuje nie tylko udostępnienie miejsca do spania, lecz także dostępu do pomieszczeń sanitarnych, zakupu i prania pościeli (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 listopada 2014 r., II PK 36/14, LEX nr 1567473). W konsekwencji błędne jest stanowisko skarżącego, zgodnie z którym brak udokumentowania przez powoda kosztów noclegu pozbawia go prawa do ryczałtu.

Prawdą jest, że wyrokiem z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15 (Dz.U. z 2016 r., poz. 2206) Trybunał Konstytucyjny uznał, iż art. 21 a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.) oraz w § 16 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. poz. 167) w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym, jest niezgodny z art. 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Stan prawny, z jakim mamy do czynienia po wydaniu opisanego wyżej wyroku Trybunału Konstytucyjnego, skłonił Sąd Najwyższy do szeregu wypowiedzi.

I tak w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2017 r., I PK 300/15 (LEX nr 2242158) stwierdzono, że po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. (K 11/15) nie stosuje się art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, ale stosuje się art. 77⁵ § 5 k.p., gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu

należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę. Pogląd ten zaaprobował Sąd Najwyższy w wyrokach z dnia 8 marca 2017 r., II PK 409/15 (LEX nr 2306366) i I PK 410/15 (LEX nr 2306367). Z kolei w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2017 r., I PK 309/15 (LEX nr 2273875) wskazano, że obowiązywanie u pracodawcy zakładowych unormowań dotyczących ryczałtu za noclegi w zagranicznej podróży służbowej kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym, obliuguje do ich stosowania, nawet jeśli stawki ryczałtu za nocleg były niższe od ustalonych przepisami wydanyymi na mocy art. 77⁵ k.p., a pojazd był wyposażony w kabinę do spania. W następnym wyroku z dnia 28 marca 2017 r., II PK 28/16 (LEX nr 2323651) wyjaśniono, że w razie zapewnienia noclegu w kabinie pojazdu pracownikowi przysługuje ryczałt układowy, regulaminowy, umowny, a przy jego ustalaniu nie można pomijać jego innowacyjnego standardu w specjalnie do tego przystosowanych kabinach. Zatem dopuszczalne jest miarkowanie wysokości rekompensat w myśl art. 322 k.p.c. Interesujące rozwiązanie przyjął także Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 30 maja 2017 r., I PK 122/16 (LEX nr 2312474) wskazując, że art. 77⁵ k.p. nadal ma odpowiednie zastosowanie do czasu uregulowania sprawy przez ustawodawcę, z tą różnicą, że chodzi o inne, bo „autonomiczne” rozumienie podróży służbowej. W dniu 30 maja 2017 r. zapadły również rozstrzygnięcia w sprawach I PK 154/16 (LEX nr 2353606) oraz I PK 148/16 (LEX nr 2319690), które dotyczą sytuacji uregulowania prawa do ryczałtu w postanowieniach dotyczących diet. Sąd Najwyższy rozważał, czy przyznane w regulaminie wynagradzania świadczenie, nazwane dietą i przekraczające wielokrotnie jej wysokość z powszechnie obowiązujących przepisów, może zaspokajać należności pracownika także w strefie ryczałtu za noclegi.

Ostatecznie Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 26 października 2017 r., III PZP 2/17 (LEX nr 2379708) przyjął, że ryczałt za nocleg w podróży służbowej kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym może zostać określony w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę (art. 77⁵ § 3 k.p.) poniżej 25% limitu, o którym mowa w § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19 grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących

pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. Nr 236, poz. 1991 ze zm.) oraz w § 16 ust. 2 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. poz. 167).

W uzasadnieniu tej uchwały wskazano, że po wyroku Trybunału Konstytucyjnego do pracowników - kierowców w transporcie międzynarodowym znajdują zastosowanie reguły rozliczenia podróży służbowej przewidziane w art. 775 k.p. Zastosowanie tego przepisu, po wyeliminowaniu z obrotu prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, wynika z art. 5 k.p. i jego odpowiednika, czyli art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców. Ponieważ obecnie ustawa o czasie pracy kierowców nie dotyczy spornej kwestii, oznacza to, że zastosowanie znajduje wprost, a nie odpowiednio, art. 77⁵ k.p. Z zestawienia art. 77⁵ § 2 i § 3 k.p. wynika, że dieta (za podróż krajową i zagraniczną) nie może być niższa od diety z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju określonej dla pracownika „budżetowego”, po drugie, nieuregulowanie lub nieuzgodnienie należności z tytułu podróży służbowej sprawia, że pracownikowi przysługują „odpowiednio” (a nie wprost) świadczenia z rozporządzenia wykonawczego. Systematyka regulacji zawartej w art. 77⁵ § 4 i § 5 k.p. w odniesieniu do art. 77⁵ § 3 k.p. nie pozostawia wątpliwości, że swoboda ukształtowania należności z tytułu podróży służbowych u pracodawców „prywatnych” jest większa. W przeciwnym wypadku zastrzeżenia co do wysokości diety z art. 77⁵ § 4 k.p., czy też konsekwencja braku uregulowania z art. 77⁵ § 5 k.p. nie byłyby potrzebne. Spostrzeżenie to potwierdza, że między zwrotami „warunki wypłacania” i „wysokość i warunki ustalania” nie można postawić znaku równości. O ile w sferze budżetowej należności przysługujące z tytułu podróży służbowej zostały ustabilizowane jednolitą reglamentacją, o tyle wobec pracodawców „prywatnych” posłużono się odmienną metodą. Dopuszcza ona zindywidualizowanie wysokości świadczeń i zróżnicowanie reguł kształtujących rozliczenie należności. Koszty noclegu mogą zostać w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę określone swobodnie (na podstawie art. 77⁵ § 3 k.p.) albo, że mają odpowiadać przynajmniej wartości

przewidzianej w rozporządzeniu wykonawczym (w sytuacji opisanej w art. 77⁵ § 5 k.p.). Art. 77⁵ § 3 k.p. nie precyzuje postanowień koniecznych. Skoro autonomiczne źródła prawa pracy (lub umowa o pracę) mają zawierać postanowienia dotyczące przysługujących pracownikowi należności, bo w przeciwnym razie przysługiwać będą „należności na pokrycie kosztów podróży służbowej według przepisów, o których mowa w § 2”, to zrozumiałe staje się, że pracodawca „prywatny” ma obowiązek określić wszystkie składniki wymienione w rozporządzeniu wykonawczym (a właściwie w art. 77⁵ § 2 k.p.). Zwrot kosztów za nocleg powinien zatem znaleźć się w układzie zbiorowym pracy, regulaminie lub umowie o pracę. Istota ryczału jako świadczenia kompensacyjnego polega na tym, że świadczenie wypłacane w takiej formie z założenia oderwane jest od rzeczywiście poniesionych kosztów. W zależności od konkretnego przypadku kwota ryczału pokrywa więc pracownikowi koszty noclegowe w wymiarze mniejszym albo większym niż faktycznie przez niego poniesione. Ryczałtowy sposób rozliczania ma na celu uproszczenie wzajemnych rozliczeń. Z punktu widzenia sądu rozpoznającego sprawę o zwrot kosztów noclegu w podróży służbowej kierowców oznacza to, że u pracodawcy „prywatnego” ryczałt za nocleg może być w układzie zbiorowym pracy, regulaminie lub umowie o pracę ustalony na niższym poziomie niż w rozporządzeniu dotyczącym sfery budżetowej, po drugie, że sąd ma prawo (obowiązek) szacunkowo badać, czy przyjęty pułap ryczału daje kierowcy realną możliwość zaspokojenia potrzeb noclegowych w godnych i regenerujących warunkach. W razie stwierdzenia, że wyznacznik ten nie został zrealizowany, należy rozważyć, czy pracownik nabywa prawo do zapłaty. Przy ustalaniu należnej kwoty trzeba uwzględnić indywidualne okoliczności sprawy, a gdy ściśle ustalenie wysokości żądania nie jest możliwe lub nader utrudnione, sąd ma prawo skorzystać z rozwiązania przewidzianego w art. 322 k.p.c.

Zaprezentowane dotychczas poglądy judykatury wyjaśniają problemy w płaszczyźnie mechanizmu ustalania prawa do ryczału za nocleg w sytuacji, gdy u pracodawcy nie było przepisów zakładowych (umownych) w przedmiocie spornego świadczenia, jak i sytuacji gdy rozliczenie kosztów noclegu kierowcy zostało usankcjonowane w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania bądź umowie o pracę. Wspólnym mianownikiem cytowanych orzeczeń jest fakt, że sam

nocleg w kabinie pojazdu, nawet o podwyższonym standardzie, nie niweczy automatycznie zasadności żądania zasądzenia ryczałtów w związku z podróżą służbową, a może co najwyżej wpłynąć na jego wysokość. W związku z powyższym należało uznać, że kwestie przedstawione przez stronę skarżącą nie stanowią istotnych zagadnień prawnych, które uzasadniałyby przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Godzi się zauważyć, że z dokonanych przez Sąd drugiej instancji i wiążących dla Sądu Najwyższego ustaleń wynika, iż ani obowiązujące u skarżącej przepisy płacowe, ani postanowienia łączącej strony umowy o pracę nie normowały problematyki zwrotu kosztów noclegów w zagranicznych podróżach służbowych, a ponadto nie zostało wykazane, aby pozwana taki ryczałt wypłaciła za okres objęty sporem. Co więcej – skarżąca bezpodstawnie twierdziła, jakoby kwota wypłacanych powodowi diet obejmowała również noclegi. Jeżeli zamierzeniem pozwanego byłoby to, aby kwota ta obejmowała także ryczałty za nocleg, to takie zapisy powinny być wyraźnie zawarte w przepisach płacowych. Skoro kwoty wypłacane powodowi nie obejmowały ryczałtów za noclegi, a zasady ich zwrotu nie zostały przez pracodawcę w ogóle określone, to w konsekwencji Sąd orzekający w sprawie uwzględnił powództwo, a zapadłe rozstrzygnięcie wpisuje się w zaprezentowaną wyżej linię orzecznictwa zawierającą odpowiedzi na przedstawione przez skarżącą zagadnienia prawne.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono stosownie do art. 108 § 1 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. oraz § 2 pkt 5, § 9 ust. 1 pkt 2 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 2015 r., poz. 1804 ze zm.).